Årsmelding 2003
Seksjon for arbeidsmedisin
UNIFOB/Universitetet i Bergen

Innhold

1. **Innledning** **s 3**
2. **Administrative forhold** **s 3**
3. **Undervisning** **s 4**
   - **A. Undervisning av medisinske studenter** **s 5**
   - **B. Veiledning av særoppgaver** **s 5**
   - **C. Helsefagundervisning** **s 5**
   - **D. Mastergrads-studenter** **s 5**
   - **E. Etterutdanningskurs** **s 5**
   - **F. Doktorgradsveiledning** **s 6**
   - **G. Foredrag** **s 6**
4. **Forskning**
   - **A. Publikasjonsliste** **s 9**
   - **B. Prosjekter** **s 13**
5. **Konsulentvirksomhet** **s 16**
6. **E-post- liste og internettsider** **s 16**
7. **Kurs og reiser** **s 17**
8. **Verv og deltagelse i utvalg, råd og komitéer** **s 19**
9. **Internasjonalt nettverksarbeid** **s 20**
10. **Håndbok for bedriftshelsetjenesten** **s 21**

1. INNLEDNING

Seksjon for arbeidsmedisin er en del av Institutt for samfunnsmedisinske fag ved Universitetet i Bergen. I tillegg til å være en ordinær seksjon, med tre vitenskapelige stillinger, består vi også en "oppdragsavdeling" som er eksternt finansiert og administrert i UNIFOB, knyttet til "Avdeling for helse" der. Denne årsrapporten beskriver arbeidet for begge typer arbeid ved seksjonen.

Året har vært svært travelt for seksjonen, med mange store arbeidsoppgaver. Det har krydd av prosjektmøter, bedriftsbesøk og samarbeidsseminarer! Vi har hatt en flott disputas med Tone Morken, og forøvrig har vår aktivitet vært størst vedrørende arbeidsmiljø og helse innen sjøfart og petroleumsindustri. Vi har fått flere nye ansatte hos oss, og vi har flyttet! Vi forlot lokalene i Ulriksdal 8c 28.-29.august, og flyttet til "Pleiestiftelse nr. 1 for spedalske" i Kalfarveien 31. Her er hele instituttet samlokalisert, og vi synes det er svært kjekt og spennende!

2. ADMINISTRATIVE FORHOLD

PERSONALE
Følgende stillinger har vært besatt i 2003:

Professor Bente E. Moen (Hovedstilling i UiB, 20% bistilling i UNIFOB)
Professor Trond Riise (Hovedstilling i UiB, 20% bistilling i UNIFOB)
Yrkeshygieniker/førsteamanuensis Magne Bråtveit (Hovedstilling i UiB, 20% bistilling i UNIFOB)
Forskningsleder Bjørg Eli Hollund (80% fra 1/12)
Forsker/fysioterapeut Tone Morken
Forsker/fysioterapeut Inger Haukenes
HMS-konsulent/sykepleier Kristin Bondevik (80% fra 1/9, før dette 100%)
Spesiallege Nils Magerøy (100% fra 28/7, før dette 60%)
Forsker Kjersti Steinsvåg
Seniorsekretær Berit Larsen
Kontorfullmektig Lena Bartz (50%)
NFR-stipendiat Jorun Kirkeleit (fra 1/10)
NFR-stipendiat Jan Vilhelm Bakke (fra 1/8)
Forskerlinjestudent Ole Jacob Mølleløkken

Doktorgradstipendiat Julius Mwaiselage (NUFU)
Mastergradsstipendiat Simon Mamuya (NUFU)
Mastergradsstipendiat Esther Buregyeya (NORAD)

Assosierte:
Forsker Knut R. Kyvik (50%), lønnet av HMS-avdelingen, UiB
Doktorgradsstudent Dordi Høivik (50%), lønnet av Statoil – avtale siden juni.
Doktorgradsstudent Kjersti Alsaker, ansatt ved Høgskolen i Bergen

INTERNE MØTER
Seksjon for arbeidsmedisin har et uformelt morgenmøte fra kl. 0830-0900. Hver tirsdag morgen har vi hatt et felles fagmøte. Hver første tirsdag i måneden har vi i tillegg hatt seksjonsmøte.

Vi har i år hatt to dager for å drøfte strategier for seksjonens virksomhet; en dag på Akvariet i Bergen, og en dag??

SOSIALE TILTAK - VERNEOMBUD – ETIKK
Skøytetur på Slåtthaug, i februar fulgt av samling på stamkroen på Nesttun.
Grillmat hos Bente i mai.
Instituttets dag i mai.
Mange deltok i aluminiums-inspirert tablå i disputasen til Tone i juni.
Instituttets blåtur i august.
Tradisjonell julemiddag – men denne gang i historiske lokaler i Kalfarveien 31.

Seksjonens verneombud: Kristin og Tone (vara).
Etisk komité: Trond og Knut Rasmus.

X-LAB AS
X-lab AS er et yrkeshygienisk laboratorium som har UNIFOB som medeier. X-lab AS er en verdifull samarbeidspartner for Seksjon for arbeidsmedisin. Det er en stor faglig styrke for oss med nærhet til et yrkeshygienisk laboratorium. Det har vært et turbulent år personell-messig. Laboratoriet hadde ved årets slutt fire ansatte: Bjørg Eli Hollund (daglig leder i bistilling), Torill Sage , Bjørn Inge Larsen og Laila Årdal. Bente E. Moen har vært styremedlem, Magne Bråtveit er vararepresentant.

3. UNDERVISNING

A. UNDERVISNING AV MEDISINSKE STUDENTER
Dette året har vi gjennomført "arbeidsmedisinsk" uke to ganger. Hjelpelærere som har tatt imot studentene ute i bedriftshelsetjenesten har vært:

*Rønnaug Omdahl (Arsana)
*Sverre Fauske (Haukeland HMS-tjeneste)
*Arnhild Hjelmen (Den norske bank)
*M-M Rosvold/A. Nevdal (Frank Mohn)
*Trond Skaflestad (Statoil, Mongstad)
*Monika Holm Wiik (Rolls Royce)
*Gro Altenau (Arsana)
*Mariann Andersen (Bergen Kommune)
*Morten Langeland/Ingunn Østlund (Ytre Hardanger BHT, Statens veivesen)
*Svein Sivertsen/Miriam Kristiansen (Haakonsvern)
*Knut R. Kyvik (Universitetets bht)
*Lars Sætersdal (Kokstad bht)
*Inger Haukenes/Magne Bråtveit (Bilbransjens bht)
*Øystein Bredesen (Sandviksboder legepraksis)

Nettverk
Kursopplegget ***"Nettverk for pedagogikk og formidling i næringslivet"*** ble fullført. Dette har vært et samarbeid mellom Universitetet i Bergen og bedriftshelsetjenestene i Bergen og Omegn for dem som har deltatt som hjelpelærere ved seksjonen.

B. VEILEDNING AV SEMESTEROPPGAVE i MEDISIN

Stud.med. Kristine Åsheim og Hanne Bårnes veiledes av Trond Riise.
Stud. med. Idun Lyster veiledes av Bente E. Moen.

C. HELSEFAG- UNDERVISNING

Helsefag hovedfag: Kvantitative forskningsmetoder, 14 timer (Riise).

Veiledning:

Anne Langedrag Helsefag hovedfag (Morken, Moen).
Ingrid Leversen, Hovedfag helsefremmende og forebyggende arbeid, HEMIL-senteret (Morken).

D. MASTERGRADSSTUDIUM

Seksjonen har utarbeidet et internasjonalt mastergradsstudium i tilslutning til det som eksisterer allerede på Senter for internasjonal helse - i "Occupational Hygiene". Studiet har i år ikke tatt opp nye studenter.

Vi har holdt seks kurs i vårsemesteret

- Monitoring chemical factors in the working environment - ISF
- Preventive measures for chemical factor
- Biological factors in the working environment
- Noise and vibration
- Ionizing and non ionizing radiation
- Safety and risk assessment

Forelesere var vesentlig Magne Bråtveit, Bjørg Eli Hollund og Bente E. Moen. Trond Riise bidro med 4 timer. Vi har hatt enkelte gjesteforelesere utenfra også.

En av de opptatte mastergradsstudenter fra 2000 har gått over til et doktorgradsstudium:
-Julius Mwaisenlage: Ventilatory lung function and occupational dust concentration in Tanzania Portland cement factory.

Masterstudenter som har vært hos oss dette året er:
Simon Mamuya, Tanzania. Prosjekt: "Dust and respiratory health problems among coalmine workers in Tanzania".
Esther Buregyeya, Uganda: Prosjekt:"Factors associated with HIV risky behaviour among sugar factory workers in Jinja, Uganda".

E. ETTERUTDANNINGSKURS

Vi har arrangert Kurs for bedriftsleger i bilbransjen - 3 ettermiddags-seminarer.

I samarbeid med Yrkesmedisinsk avdeling, arrangerte vi "Vårmøte" for yrkesmedisinske avdelinger i landet i april, på SAS-hotellet på Bryggen.

F. DOKTORGRADSVEILEDNING

Doktorgradskandidater:
- Kjersti Alsaker (Moen/Kristoffersen)
- Jan Vilhelm Bakke (Moen)
- Bjørg Eli Hollund (Moen)
- Dordi Høivik (Moen)
- Tone Morken (Moen/Riise veileder)- disputerte
- Julius Mwaiselage (Bråtveit/Moen)
- Siri Nome (Riise veileder)
- Bjarte Sanne (Moen biveileder)

Disputaser:
Tone Morken: "Musculoskeletal disorders in the aluminium industry".

G. FOREDRAG

Her er en oversikt over hvem som har holdt foredrag om hva:

Bakke JV:
-Indoor Environments, Moisture, Energy, Health and Well-being.
Health and Environmental Challenges Connected to Indoor Climate in The Nordic Countries. MOULDCON, København 29.-30. September 2003 - moulds in indoor environments
-Presentasjon av Internasjonal konsensusrapport på STAMI, 13. november 2003 på seminaret "Isocyanater og arbeidsmiljø". Tittel: Bakgrunn, Internasjonalt konsensusarbeid, helserisiko/epidemiologi.
-Bakke JV. Inneklima i bygg ved bruk av varmepumper. Presentasjon på "Varmepumpedag under Varme- og kuldeteknikkmessen".

Bondevik K:
-Arbeidsmiljøloven, Grunnkurs for ansatte i Bilbransjen, Bergen.
-Trivsel på arbeidsplassen, Grunnkurs for ansatte i Bilbransjen, Bergen.
-Helse, miljø og sikkerhet . bedriftshelsetjeneste. Høgskolen i Bergen.

Bråtveit M:
-Hvorfor er målinger/måledokumentasjon viktig. Temadag X-lab. Prøvetaking av forurensninger i arbeidsatmosfæren.
-Svovelsyreeksponering i sinkindustrien. Kreftregisteret, Oslo.
-Er støy et problem offshore? Temaseminar HMS-Petroleum, Bregen
-Støy og støyskader. Grunnkurs i verne- og miljøarbeid i bilbransjen, Bergen.
-Inneklima. Grunnkurs i verne- og miljøarbeid i bilbransjen, Bergen.
-Eksponeringsmatrise for kreftfremkallende stoffer offshore. Norsk Yrkeshygienisk Forening, Sandefjord.

Haukenes I:
-Meningsdimensjoner ved arbeid. Forum for medisinsk filosofi og etikk. ISF
-Presentasjon av prosjekt Meningsdimensjoner ved arbeid. HMS Sjø. Sjøforsvaret.

-Arbeidsprosesser, arbeidsstillinger og vernerunder. Grunnkurs i verne- og miljøarbeid i bilbransjen.
-Oppfølging av sykemeldte medarbeidere. For lederteam ved Frydenbø Bilsenter A/S

Hollund BE:
-Kjemikalieforskiften - Temadager for X-lab
-Eksponering for metaller og helsefare , Stiftelsen Bryggen
-Allergi og luftveisplager blant frisører, Instituttets dag
-Risikovurdering -start av EU-uke, Arbeidstilsynets 8. distrikt
-Kjemisk arbeidsmiljø: Grunnkurs i verne og miljøarbeid i bilbransjen
-Hva vet vi om kjemisk eksponering i bilbransjen: Grunnkurs i verne og miljøarbeid i bilbransjen
-Internkontroll: Grunnkurs i verne og miljøarbeid i bilbransjen
-Opplæring i bruk av passive dosimetre for sykepleiere offshore

Magerøy N:
-Sunniva Hospice: Hvordan startet det hele? Konferanse ved 10 års jubileum på Haraldsplass Diakonale Sykehus
-Prosjekt HMS SJØ Rapport for perioden 1/6-31/12-2002. Styringsgruppen og Referansegruppen hos Sanitetsinspektøren, Haakonsvern.
-Symptomlindring. Videreutdanning i palliativ omsorg, Diakonissehjemmets Høgskole, Bergen, tverrfaglig videreutdanning, 10 vekttall. Våren 2003 til sammen 8 undervisningstimer (for kull 2002/03).
-Sunniva Hospice utviklingen de 10 første årene. Nasjonal konferanse i Bergen.
-Palliativ medisin i allmennmedisin- gruppeleder.
-Resultateter fra HMS SJØ spørreundersøkelsen. Presentert ved seminar ”Elektromagnetiske felt og helseeffekter i Sjøforsvaret”.

Mamuya:
-Assessment of dust and respiratory health problems among workers exposed to coal dust. Proposal presentation, CIH.

Moen BE:
-Refleksjoner om geologer og helsefare av arbeidsmiljøet. Samling for ansatte i Noteby, Norge. Møte i Bergen.
-Arbeidsmiljøet – ressurs eller problem? Kropp og sjel konferanse, Bergen.
-Kjemisk helsefare på tankskip, Sjøfartsmedisinsk kurs, Haakonsvern
-Bedriftshelsetjenestens utvikling, Statoil
-Psykososialt arbeidsmiljø og konfliktløsning. 40-timers kurs, Bilbransjen i Bergen.
-Inkluderende arbeidsliv til sjøs, Sjøfartsmedisin, Solstrand.
- Loss of licence, insurance claims, Tarragona, Spania.
- Scientific production, Universidad of Alicante, Spania.
- Occupational health in Norway, Universidat of Alicante, Spania.

Morken T:
-Forebygging av arbeidsrelaterte muskel- og skjelettplager. Arbeidsmedisinsk uke, medisinerstudenter.
-Forebygging av sykefravær. Arbeidsmedisinsk uke, medisinerstudenter.
-Systematiske tiltak mot muskel- og skjelettplager i aluminiumindustrien. Kurs STAMI, Oslo.
-Forebygging av muskel- og skjelettplager.Helsefag hovedfag, seksjon for fysioterapivitenskap.
-"Systematiske tiltak mot belastningslidelser i aluminiumindustrien" Aluminiumindustriens Miljøsekretariat, Oslo.
-Behandling av ryggsmerter. Prøveforelesning.
-Arbeidsrelaterte muskel- og skjelettplager i et historisk perspektiv. Prøveforelesning.
-Presentasjon av doktoravhandling.Arbeidsmedisinere i veiledningsgruppe, Bergen.
-Presentasjon av doktoravhandling.Yrkesmedisinsk avdeling, Haukeland Universitetssykehus.
-Evaluering av BHT's arbeid. Grunnkurs for BHT personell, Bergen.
-Ergonomisk risikovurdering. Workshop arrangert av Seksjon for arbeidsmedisin, Bergen.

Riise T:
-Arbeid og helse i HUSK. Yrkesmedisinsk avdeling, Haukeland sykehus.
-Bønder og helse-relatert likvskvalitet. Seminar Stend, Bergen.
-Kan vi bli syke av arbeidet vårt? HUSK og yrke. Instituttets dag.

4. FORSKNING

A. Publikasjonsliste

Originalartikler

-Bråtveit, Magne; Hollund, Bjørg Eli og Moen, Bente E. Reduced exposure to organic solvents by use of water based paint systems in car repair shops. International Archives of Occupational and Environmental Health 2003; Epub, Nov07

-Bråtveit, Magne og Moen, Bente E. Gruvedrift med livet som innsats. Yrkeshygienikeren 2003; 2:16-18.

-Bråtveit, Magne; Moen, Bente E.; Yohana, Mashalla og Maalim, Hatua. Dust exposure during small scale mining in Tanzania: a pilot study. Annals of occupational hygiene 2003; 47(3):235-240-Hekland H, Riise T, Berg E. Remakes of Colorlogic and IPS Empress ceramic restorations in general practice. International Journal of Prosthodontics 2003;16:621-625.

-Hollund, Bjørg Eli; Moen, Bente Elisabeth; Egeland, Grace og Florvåg, Erik. Prevalence of airway symptoms and total serum immunoglobulin E among hairdressers in Bergen: A four-year prospective study. J occ environ health 2003; 45:1201-1206.

-Joshi, Sunil; Moen, Bente E. og Bråtveit, Magne. Possible occupational lung cancer in Nepal. Journal of Nepal Medical Association 2003; 42:1-5.

-Morken T, Moen BE, Riise T et al. Low back pain and widespread pain predict sickness absence among industrial workers. BMC Musculoskeletal Disorders 2003, 4:21.

-Nortvedt MW, Riise T. The use of quality of life measures in multiple sclerosis research. Multiple Sclerosis 2003;9:63-72.

-Riise T, Moen BE, Kyvik KR. Organic solvents and the risk of multiple sclerosis. Epidemiology 2002;13:718-720.

-Riise T, Moen B, Nortvedt MW. Occupation, life-style factors and health-related quality of life. The Hordaland Health Study. Journal of Occupational and Environmental Medicine 2003;45:324-332.

-Riise T, Moen BE, Kyvik KR. Organic solvents and the risk of multiple sclerosis – reply (letter). Epidemiology 2003;14:507.

-Riise T. Nortvedt MW, Ascherio A. Smoking is a risk factor for multiple sclerosis. Neurology 2003;61:1122-1123.

-Sanne, Bjarte; Mykletun, Arnstein; Dahl, Alf; Moen, Bente E. og Tell, Grethe. Occupational differences in levels of anxiety and depression. The Hordaland Health Study. Journal of Occupational and Environmental Medicine 2003; 45(6):628-638.

-Suhr, Hilde; Bang, Berit og Moen, Bente Elisabeth. Respiratory health among quartz-exposed slate workers-a problem even today. Occupational medicine 2003; 53:406-407.

Oversiktsartikler, ledere

- Bakke JV, Holm MJ, Hanssen SO. Legionærsyken, Legionella og kjøletårn. Miljø & Helse 2002; 4: 18-23.

-Steinsvåg K, Svendsen K, Schei T, Woldbæk T. Oljetåke og oljedamp ved boring offshore. Yrkeshygienikeren 2003;?

-Riise T. Can we contract multiple sclerosis from our working environment? Editorial, Multiple Sclerosis 2003;9:217-218.

Bøker

-Moen, Bente Elisabeth (red.). Håndbok for bedriftshelsetjenesten Arbeidsmiljøfaktorer som påvirker hele mennesket. 2. rev. utg. Oslo: Arbeidsmiljøforlaget; 2003. 405 s.

-Moen, Bente Elisabeth (red.). Håndbok for bedriftshelsetjenesten Kjemiske helsefaktorer. 2. rev. utg. Oslo: Arbeidsmiljøforlaget; 2003. 774 s.
-Moen, Bente Elisabeth (red.). Håndbok for bedriftshelsetjenesten Fysiske og biologiske arbeidsmiljøfaktorer, samt arbeidsulykker. 2.rev.utg. Oslo: Arbeidsmiljøforlaget; 2003. 442 s.

Bokkapitler

-Berntsen, Morten; Vatshelle, Åse og Moen, Bente Elisabeth. Aminer, hydraziner og nitriler. I: Moen, Bente, red. Håndbok for bedriftshelsetjenesten-2. Oslo: Arbeidsmiljøforlaget; 2003. s. 457-485.
-Berntsen, Morten; Vatshelle, Åse og Moen, Bente Elisabeth. Nitrogenforbindelser. I Moen, Bente, red. Håndbok for bedriftshelsetjenesten-2. Oslo: Arbeidsmiljøforlaget; 2003. s. 437-456.
-Berntsen, Morten; Vatshelle, Åse og Moen, Bente Elisabeth. Karboksylsyrer og amider. I: Moen, Bente, red. Håndbok for bedriftshelsetjenesten. Oslo: Arbeidsmiljøforlaget; 2003. s. 399-421
-Berntsen, Morten; Vatshelle, Åse og Moen, Bente Elisabeth. Etere og estere. I: Moen, Bente, red. Håndbok for bedriftshelsetjenesten-2. Oslo: Arbeidsmiljøforlaget; 2003. s. 379-398
-Bråtveit M. Inneklima. . I: Moen, Bente, red. Håndbok for bedriftshelsetjenesten-1. Oslo: Arbeidsmiljøforlaget; 2003. s301-328.
-Haukenes I. Menneske og arbeid – arbeidsmiljøfaktorer. I: Moen, Bente, red. Håndbok for bedriftshelsepersonell-3. Oslo: Arbeidsmiljøforlaget; 2003 s 30 – 48.
-Hollund BE, Berntsen M, Bråtveit M. Arbeidsmiljøkartlegging ved kjemisk helsefare. . I: Moen, Bente, red. Håndbok for bedriftshelsetjenesten-2. Oslo: Arbeidsmiljøforlaget; 2003. s 38-89.
-Hollund BE, Berntsen M. Forebyggende og miljøforbedrende tiltak. . I: Moen, Bente, red. Håndbok for bedriftshelsetjenesten-2. Oslo: Arbeidsmiljøforlaget; 2003. s155-205.
-Hollund, Bjørg Eli og Moen, Bente Elisabeth. Pesticider. I: Moen, Bente, red. Håndbok for bedriftshelsetjenesten-2. Oslo: Arbeidsmiljøforlaget; 2003. s. 685-755
-Magnussen S, Moen BE. Infektiøse agens – biologiske faktorer. . I: Moen, Bente, red. Håndbok for bedriftshelsetjenesten-1. Oslo: Arbeidsmiljøforlaget; 2003. s 376-403.
-Moen, Bente Elisabeth. Arbeidsmedisin - samfunnsmedisin i arbeidslivet. I: Larsen, Øivind; Alvik, Anne; Hagestad, Kristian og Nylenna, Magne, red. Helse for de mange. 1. utg. Oslo: Gyldendal; 2003. s. 491-506
-Moen, Bente Elisabeth. Generelt spørreskjema for psykologiske og sosiale faktorer i arbeid. I: Moen, Bente, red. Håndbok for bedriftshelsetjenesten-3. Oslo: Arbeidsmiljøforlaget; 2003. s. 308-311
-Moen, Bente Elisabeth. Flerkulturelle arbeidsplasser. I: Moen, Bente, red. Håndbok for bedriftshelsepersonell-3. Oslo: Arbeidsmiljøforlaget; 2003. s. 252-258
.-Moen, Bente Elisabeth og Hollund, Bjørg Eli. Organisk støv. I: Moen, Bente, red. Håndbok for bedriftshelsetjenesten-2. Oslo: Arbeidsmiljøforlaget; 2003. s. 644-656.
-Moen, Bente Elisabeth og Bråtveit, Magne. Oksygen, ozon, karbonmonoksid og karbondioksid. I: Moen, Bente, red. Håndbok for bedriftshelsetjenesten-2. Oslo: Arbeidsmiljøforlaget; 2003. s. 551-562.
-Moen, Bente Elisabeth og Bråtveit, Magne. Svovelforbindelser. I: Moen, Bente, red. Håndbok for bedriftshelsetjenesten-2. Oslo: Arbeidsmiljøforlaget; 2003. s. 422-436
-Moen, Bente Elisabeth; Berntsen, Morten og Hollund, Bjørg Eli. Aromatiske hydrokarboner. I: Moen, Bente, red. Håndbok for bedriftshelsetjenesten-2. Oslo: Arbeidsmiljøforlaget; 2003. s. 279-314.

-Moen, Bente Elisabeth og Berntsen, Morten. Alifatiske og sykloalifatiske hydrokarboner. I: Moen, Bente, red. Håndbok for bedriftshelsetjenesten-2. Oslo: Arbeidsmiljøforlaget; 2003. s. 249-278.
-Moen, Bente Elisabeth; Aaseth, Jan O. og Berntsen, Morten. Metaller. I: Moen, Bente, red. Håndbok for bedriftshelsetjenesten -2. 2. rev. utg. Oslo: Arbeidsmiljøforlaget; 2003. s. 206-248.
-Moen, Bente Elisabeth. Generelt om individuelle helseundersøkelser og eksponering for kjemiske arbeidsmiljøfaktorer. I: Moen, Bente, red. Håndbok for bedriftshelsetjenesten -2. 2. rev. utg. Oslo: Arbeidsmiljøforlaget; 2003. s. 90-97.
-Moen, Bente Elisabeth og Hollund, Bjørg Eli. Bruk av boken. I: Moen, Bente, red. Håndbok for bedriftshelsetjenesten-1. 2. rev. utg. Oslo: Arbeidsmiljøforlaget; 2003. s. 17-26.
-Moen, Bente Elisabeth. Yrkesskade og yrkessykdom. I: Moen, Bente, red. Håndbok for bedriftshelsetjenesten - 1. 2. rev. utg. Oslo: Arbeidsmiljøforlaget; 2003. s. 71-82.
-Moen, Bente Elisabeth. Bedriftshelsetjenesten. I: Moen, Bente, red. Håndbok for bedriftshelsetjenesten - 1. 2. rev. utg. Oslo: Arbeidsmiljøforlaget; 2003. s. 17-52.
-Moen, Bente Elisabeth og Magnussen, Zuzana. Infektiøse agens-biologiske faktorer. I: Moen, Bente, red. Håndbok for bedriftshelsetjenesten-1. Oslo: Arbeidsmiljøforlaget; 2003. s. 17-52
-Morken T, Torp S. Menneske og arbeid – ergonomi. Fullt og helt – eller stykkevis og delt. I: Moen, Be (red). Håndbok for bedriftshelsetjenesten del 3. Arbeidsmiljøforlaget Oslo 2003.
-Morken T. Fjernarbeid – hjemmekontor. . I: Moen, Bente, red. Håndbok for bedriftshelsetjenesten-3. Oslo: Arbeidsmiljøforlaget; 2003. s 248-251.
-Nysæther A, Hollund BE. Halogenerte hydrokarboner. . I: Moen, Bente, red. Håndbok for bedriftshelsetjenesten-2. Oslo: Arbeidsmiljøforlaget; 2003. s 486-521.
-Orlien N, Kyvik KR, Hollund BE. Plast og gummi. . I: Moen, Bente, red. Håndbok for bedriftshelsetjenesten-2, Oslo: Arbeidsmiljøforlaget; 2003. s 563-619.
-Vatshelle, Åse; Berntsen, Morten og Moen, Bente Elisabeth. Cyanider. I: Moen, Bente, red. Håndbok for bedriftshelsetjenesten-2. Oslo: Arbeidsmiljøforlaget; 2003. s. 528-532.
-Vatshelle, Åse; Berntsen, Morten og Moen, Bente Elisabeth. Aldehyder og ketoner. I: Moen, Bente, red. Håndbok for bedriftshelsetjenesten-2. Oslo: Arbeidsmiljøforlaget; 2003. s. 356-378.
-Vatshelle. Åse, Grimsen S, Fjæringstad H, Hollund BE. Hørbar lyd. . I: Moen, Bente, red. Håndbok for bedriftshelsetjenesten-1. Oslo: Arbeidsmiljøforlaget; 2003. s.123-180.
-Vatshelle , Åse, Hollund BE. Halogener og halogenforbindelser. . I: Moen, Bente, red. Håndbok for bedriftshelsetjenesten-1. Oslo: Arbeidsmiljøforlaget; 2003. s 533-550.

Rapporter

-Bråtveit M. Risikovurdering med hensyn til eksponering for svovelsyreaerosol i elektrolysehallene ved Outokumpo Norzink AS. Rapport 1/2003, Seksjon for arbeidsmedisin, UiB.

Kronikker

-Bakke JV. Frisk luft og renhet. Bestilt kronikk i anledning Helsevesenets 400-års-jubileum, Bergens Tidende, 19. juni 2003.
-Bakke JV**.** Helseskadelig ENØK, varmepumper og politisk ansvar. Kronikk i Teknisk Ukeblad nummer 41-42/2003, 5.desember 03, s 45.

Abstracts

-Bakke JV. Indoor Environments, Health and Well-being in Cold Climate. Health and Environmental Challenges Connected to Indoor Climate in Cold Environments", publisert i Proceedings fra konferansen: HVAC 2003, Trondheim The 4th International

Conference on Cold Climate Heating, Ventilation and Air-Conditioning June 15 - 18, 2003 - Trondheim, Norway
-Bondevik K, Moen BE, Horneland AM. A study of physical and mental strain among instructors of firefighting with breathing device in the Royal Norwegian Navy. The 7th International Symposium on maritime health, Tarragona, Spania, 2003
-Bråtveit M. Eksponeringsmatrise for kreftfremkallende stoffer offshore. Årskonferanse, Norsk Yrkeshygienisk forening, Sandefjord.
-Gould KS, Bråtveit M, Moen BE. Exposure to whole-body vibration in high speed naval vessels. 38th United Kingdom Conference on Human Response to Vibration. Institute of Naval Medicine, Porthsmouth, UK.
- Hollund BE: Frisører og kjemisk arbeidsmiljø Årskonferanse, Norsk Yrkeshygienisk forening, Sandefjord.
-Morken T, Riise T, Moen B. Frequent musculoskeletal disorders and health related quality of life among industrial workers - a prospective study.Proceedings of the XVth Triennal Congress of the International Ergonomic Association and The 7th Joint Conference of Ergonomic Society of Korea/Japan Ergonomic Society 2003,5: 580-583.
Morken T, Riise T, Moen B. Frequent musculoskeletal disorders and health related quality of

Postere
-Bondevik K. A study of physical and mental strain among instructors of firefighting with breathing device in the Royal Norwegian Navy. The 7th International Symposium on maritime health, Tarragona, Spania, 2003
-Haukenes I. "Diving into the concept of meaning".7th International Symposium of Maritime Health. Tarragona, Spania 2003.
-Magerøy N, Moen BE, Riise T, Koefoed V. Surveillance of the Work Environment in the Royal Norwegian Navy. Life Threatening Events. 400 years and the way forward International Conference on Public Health, Bergen – Norway, June 2003.

B. Prosjekter

Pågående prosjekter:

Prosjekttittel**: Occupational respiratory diseases among workers in dusty industries in Tanzania**
Prosjektleder: Julius Mwaiselage
Medarbeidere: Magne Bråtveit, Yohana Mashalla, Michael Yost, Bente E.Moen

Prosjekttittel: **Inneklima og helse**
Prosjektleder: Jan Vilhelm Bakke
Medarbeidere: Bente E. Moen, Bjørg Eli Hollund, Knut Rasmus Kyvik, Tor Aasen, Erik Florvaag, Elisabeth Haugen, Jan Sundell, Dan Norbäck, Gunilla Wislander.

Prosjekttittel: **X-oil: Eksponering for kreftfremkallende stoffer i offshoreindustrien**
Prosjektleder: Kjersti Steinsvåg
Medarbeidere: Magne Bråtveit, Bjørg Eli Hollund, Bente E. Moen, Kristin Bondevik, Berit Larsen

Prosjekttittel: **HMS petroleum (kompetanseprosjekt)**
-Fysisk arbeidsmiljø og helse.
Prosjektleder: Bente E. Moen
Medarbeidere: Internt: Tone Morken (koordinator), Berit Larsen
Eksternt en rekke deltagere fra NTNU, Rogalandsforsking, Høgskolen i Vestfold, Høgskolen i Bergen, Institutt for biologisk og medisinsk psykologi, Universitetet i Bergen, Institutt for samfunnspsykologi, Universitetet i Bergen, Seksjon for allmennmedisin, Universitetet i Bergen, Arbeidsmedisinsk avdeling, St. Olavs hospital i Trondheim, Yrkesmedisinsk avdeling, Sentralsjukehuset i Telemark og Yrkesmedisinsk avdeling ved Haukeland sjukehus HF.

Dette kompetanseprosjektet har flere underprosjekter, hvorav ett er lokalisert hos oss:

Prosjekttittel: **Benzen og leukemi hos arbeidstakere på norsk sokkel**
Prosjektleder: Jorunn Kirkeleit
Medarbeidere: Bente E. Moen, Magne Bråtveit, Trond Riise, Trond Schei, Inger Margrete Haaland. Prosjektet er under etablering og flere medarbeidere vil bli inkludert.

Prosjekttittel: **HMS Sjø (Kartlegging av arbeidsmiljø og helse i Sjøforsvaret)**
Prosjektleder: Bente E. Moen
Medarbeidere: Kristin Bondevik, Inger Haukenes, Inger Margrethe Haaland, Lena Bartz, Trond Riise, Nils Magerøy, Berit Larsen
Ansatte ved Kreftregisteret (Aage Andersen) og i Sjøforsvaret (Vilhelm Koefoed, Jan Sommerfeldt Pettersen)

Dette prosjektet har en rekke underprosjekter:

Prosjekttittel: **Prosjekt røykdykk**
Prosjektleder: Bente E. Moen
Medarbeidere: Kristin Bondevik, Alf Magne Horneland, Kari Troland, Benedickte Mjeldheim, Margaretha Schrøder Hansen, Bertil Kjell Øie, Harald Sundal.

Prosjekttittel**: Arbeid i Ubåt form. En sosialfilosofisk undersøkelse av arbeid, erfaring og mening ved Sjøforsvarets Ubåtbunker**
Prosjektleder: Inger Haukenes
Veiledere : Knut Venneslan, Bente E. Moen

Prosjekttittel: **Vibrasjoner på hurtiggående fartøy**
Prosjektleder: Bente E. Moen/Magne Bråtveit
Medarbeidere: Torill Standal, Kristian Gold

Prosjekttttittel: **Reproduksjonshelse i Sjøforsvaret**
Prosjektleder: Ole Jacob Møllerløkken
Medarbeidere: Bente E. Moen, Nils Magerøy

Prosjekttittel: **Allergi og luftveisplager blant frisører**
Prosjektleder: Bjørg Eli Hollund
Medarbeidere: Bente E. Moen, Erik Florvaag, Stein Håkon Lygre, Ernst Omenaas, Grace Egeland.

Prosjekttittel: **HUSK - Arbeidsrelaterte plager, med 6 delprosjekter**
Prosjektleder. Bente E. Moen
Medarbeidere: Bjørg Eli Hollund, Knut Rasmus Kyvik, Magne Bråtveit, Steffen Torp, Trond Riise, Nils Bull, Grete S. Tell Berit Larsen, Stein Inge Århus.

Prosjekttittel: **Aktivering av blodplater ved eksponering for hydrofobe løsemidler in vitro**
Prosjektleder: Knut R. Kyvik
Medarbeider: Holm Holmsen

Prosjekttittel: **Livskvalitetsforskning på MS**.
Prosjektleder: Trond Riise
Medarbeider. Monika Nordtvedt

Prosjekttittel: **Arbeid og depresjoner**
Prosjektleder: Trond Riise
Medarbeidere: Anders Lund, Siri Nome, Fred Holstein

Prosjekttittel: **Svangerskap, arv og miljø. En pasientkontroll studie av leppe og ganespalte**
Prosjektleder: Rolv Terje Lie
Medarbeidere: Bente E. Moen - i tillegg en rekke andre fra andre enheter

Prosjekttittel: **Eksponering for svovelsyreaerosoler ved produksjon av zink**
Prosjektleder: Magne Bråtveit
Medarbeidere: Inger Margrethe Haaland, Bente E. Moen, ansatte ved Norzink-Outokumpu i Odda

Prosjekttittel: **Et inkluderende arbeidsliv til sjøs**
Prosjektleder: Bente E. Moen
Medarbeidere: Rederienes landsforening, ved Morten Jansson
Prosjektet er støttet av NHOs arbeidsmiljøfond

Prosjekttittel: **Arbeidstid i Svea**
Prosjektleder: Bente E. Moen og Holger Ursin
Medarbeidere: Hege Eriksen, Robert Murison, Siri Waage, Bjørg Eli Hollund, Magnus Oden, Bjørn Bjorvatn.
Prosjektet er et samarbeid med Leonhard Nilsen et Sønner AS.

Prosjekttittel: **Evaluering av et interaktivt røykesluttopplegg i norske bedrifter**
Prosjektleder: Kristin Bondevik
Medarbeidere: Bente E. Moen
Prosjektet er et samarbeid med Den Norske Kreftforening

Prosjekter i avslutningsfase:

Prosjekttittel: **Systematiske tiltak mot belastningslidelser i aluminiumindustrien- en intervensjons-studie**
Prosjektleder: Tone Morken
Medarbeidere: Dette er et samarbeid mellom vår seksjon og alle aluminiumsverk i Norge (Elkem Aluminium Mosjøen, Elkem Aluminium Lista, Hydro Aluminium Høyanger, Hydro Aluminium Karmøy, Hydro Aluminium Årdal, Hydro Aluminium Sunndal, Hydro Aluminium Holmestrand, Sør-Norge Aluminium Husnes).

Prosjekttittel: **Luftveisplager blant kvartseksponerte skiferarbeidere**
Prosjektleder: Hilde Suhr
Medarbeidere: Berit Bakke, Bente E. Moen
Status: Publikasjon trykket

Prosjekttittel: **Allergi og luftveisplager ved Torofabrikken - eksponeringsmålinger og luftveissymptomer**
Prosjektleder: Bjørg Eli Hollund
Medarbeidere: Ivar Ingnes, Bente E. Moen
Status: Data foreligger, publikasjon kan skrives men er utsatt pga. tidsmangel.

Prosjekttittel: **Postpolio og løsemidler**
Prosjektleder: Trond Riise
Medarbeidere: Knut R. Kyvik, Bente E. Moen
Status: Data analysert, publikasjon må skrives

Et prosjekt som ikke er arbeidmedisinsk har sneket seg inn. Grunnen til dette var at kandidaten manglet veileder, og temaet ikke ble forsket på i noen seksjon ved instituttet. Med felles krefter vil vi forsøke å få dette til som et samarbeid mellom Seksjon for arbeidsmedisin og Seksjon for sykepleievitenskap.

Prosjekttittel: **Livskvalitet og selvaktelse blant kvinner som har levd i mishandlingsforhold.**
Prosjektleder: Kjersti Alsaker
Medarbeidere: Kjell Kristoffersen, Bente E. Moen

5. KONSULENTVIRKSOMHET

Seksjonen har hatt en hoved-oppdrags-giver vedrørende konsulentarbeid:

Automobilbransjens forening i Hordaland
Seksjonen har bistått bransjen i å opprettholde "Bilbransjens bedriftshelsetjeneste". Egen årsrapport utarbeides for denne virksomheten. Inger Haukenes har hovedansvar for dette arbeidet.

Annen konsulentvirksomhet
Seksjonen benyttes flittig som rådgivere i spørsmål som angår arbeidsmiljø og helse. Henvendelsene kommer fra bedriftshelsepersonell, allmennleger, bedriftsledere, verneombud, pasienter, pårørende og advokater.

6. E-POST - LISTE OG INTERNETTSIDER - IKT

E-postliste
På slutten av året 1996 etablerte vi en e-post-liste "HMS" for faglig diskusjon innen Helse, Miljø og Sikkerhet. Alle som er interessert i fagfeltet - det være seg leger, sykepleiere, fysioterapeuter, yrkeshygienikere, verneingeniører, psykologer eller andre - er hjertelig velkomne til å delta, på internettadressen:

http://www.uib.no/isf/hms/hms.htm

Her kan man finne mer informasjon om denne listen, og hvordan man melder seg på.

E-postlisten har vært en suksess, med økende antall medlemmer og økende antall diskusjonsinnlegg. Antall medlemmer ved utgangen av 2003 var 499.

Internettsider
Vi har en rekke internettsider, der vi presenterer seksjonens aktiviteter. Disse er godt besøkt. Vi har særlig fått tilbakemeldinger om at våre oversikter over aktuelle internettsider er av god nytte.
Adressen til vår hjemmeside er:

http://www.uib.no/isf/arbeid/index.htm

IKT-gruppe
Den nye tids utvikling innen informasjonsteknologi gir uante muligheter for ny og annerledes undervisning. Seksjonen har dannet en IKT-gruppe som har til formål å drøfte og utrede de mulighetene som finnes innen dette feltet. Gruppen består av: Nils Bull, Knut R. Kyvik, Magne Bråtveit, Tone Morken og Bente E. Moen. Gruppen har hatt 4 møter i år 2002 . Vi har laget et internettkurs sammen, som ble ferdigstilt etter to dagers arbeid på Ustaoset 9.-10. januar. Det tekniske arbeidet gjenstår, og skal utføres i samarbeid med Den norske lægeforening og legges ut som et "Lupin-kurs".

7. KURS OG REISER FOR DE ANSATTE

Bondevik:
-The 7th International Symposium on maritime health, Tarragona, Spania
-Norsk Sykepleierforbund landsgruppe for bedriftssykepleiere: Studiedager / generalforsamling i Trondheim, juni
-Norsk Forening for Sjøfartsmedisinsk videre- og efterutdannelseskurs, Solstrand, oktober
-PS 106 – Personalpsykologi, Universitetet i Bergen

Bråtveit:
-Besøk i Kreftregisteret, Oslo.
-Årskonferanse i Norsk Yrkeshygienisk forening, Sandefjord.
-Studiereise til Tanzania, Kiwira gruver, Mbeya i juni, 2 uker.
-Reiser til Stavanger og Haugesund i forbindelse med X-oil – prosjektet.
-Grunnleggende sikkerhetskurs, NUTEC, Bergen.

Haukenes:
- The 7th International Symposium on maritime health, Tarragona, Spania
-Sjøfartsmedisinsk Seminar 10 – 11 oktober 2003. Norsk forening for Sjøfartsmedisin
-Vårmøte for Yrkesmedisinske avdelinger. Bergen, vår 2003

Hollund:
Grunnleggende sikkerhetskurs, NUTEC, Bergen.
-Årskonferanse i Norsk Yrkeshygienisk forening, Sandefjord.

Kirkeleit:
-Grunnleggende sikkerhetskurs, NUTEC, Bergen.

Magerøy:
-Lindrende behandling – utfordringer og muligheter.Nasjonal konferanse i Bergen.
-Palliativ medisin i allmennmedisin, Kurs B-1741, Universitet i Bergen.
-Norsk forening for sjøfartsmedisinsk videre- og etterutdannelseskurs, Solstrand fjordhotell
Innføring i statistikk via internet: Del I. Fem korrespondansebrev med oppgaver over 10 uker, antall kurstimer: 32

Moen:
-Besøk i Kreftregisteret, Oslo
-Vårmøte for yrkesmedisinske avdelinger, SAS Bryggen, Bergen, april
-Prosjektmøte NUFU-prosjekt, Amsterdam, april

-Studiereise til Tanzania, Kiwira gruver, Mbeya i juni, 2 uker
-Feltarbeid på Svalbard i april og i oktober
- The 7th International Symposium on maritime health, Tarragona, Spania i mai
-Årsmøte i Norsk Arbeidsmedisinsk Forening, Trondheim, i mai
- Cochrane- meeting, Barcelona.

Morken:
-Grunnleggende sikkerhetskurs, NUTEC, Bergen.
-Congress of the International Ergonomic Association IEA 2003,Soul Sør-Korea.
-Cochrane-meeting, Barcelona.
-Møter i OLF Stavanger i forbindelse med prosjektet "Et løft for forpleining".
-Møter i OD Stavanger og Statoil Sandsli i forbindelse med prosjektet "Ergonomisk risikovurdering".

Møllerløkken:
-Ståleseminar, Bergen Airport hotel.
-Kickoffseminar for forskerlinjen, Voss.
-Grunnkurs i medisinsk forskning, Bergen.
-Workshop for PhD-students "How to get your paper published" NTNU, Trondheim.

Steinsvåg:
-Medisinsk statistikk I. Grunnkurs, Bergen.
-Grunnleggende medisinsk forskning trinn II, Bergen.
-Grunnleggende sikkerhetskurs, NUTEC, Bergen.
-Vårmøte for yrkesmedisinske avdelinger, Bergen
-Årskonferanse i Norsk Yrkeshygienisk forening, Sandefjord.

Reiser i forbindelse med X-oil prosjektet:

Intervju og oppsummering ConocoPhillips, Stavanger, 19.02.03 og 24.03.03
Møte med Kreftregisteret, Oslo, 31.03.03
Intervju A/S Norske Shell, Stavanger, 20.05.03
Intervju Total E&P, Stavanger, 10.06.03
Intervju Hydro olje og energi, Sandsli, Bergen, 16.06.03
Intervju Statoil ASA, Sandsli, Bergen, 20.06.03
Intervju Statoil ASA, Stavanger, 02.09.03
Intervju BP, Stavanger, 15.09.03
Intervju Prosafe Drilling Service AS, Kokstad, Bergen, 14.10.03
Intervju D&F Group AS, Bergen, 21.10.03
Intervju M-I og Swaco Norge AS, Stavanger, 05.11.03
Intervju Smedvig ASA, Stavanger, 05.11.03
Intervju Baker Hughes Inteq, Stavanger, 06.11.03
Intervju Transocean, Stavanger, 06.11.03
Intervju Esso Norge AS, Stavanger, 12.11.03
Intervju ABB Offshore Systems, Haugesund, 18.11.03
Intervju Aker Kværner Offshore Partner, 19.11.03
Intervju Halliburton, Stavanger, 26.11.03
Intervju Maersk Contractors, Stavanger, 26.11.03
Intervju Odfjell Drilling, Sandsli, Bergen, 01.12.03
Besøk hos Oljedirektoratet og møte med referansegruppe for prosjektet Kreftfremkallende faktorer offshore, Stavanger, 10.12.03

8. VERV OG DELTAGELSE I UTVALG, RÅD OG KOMITÉER

Bondevik:
-Verneombud ved Seksjon for arbeidsmedisin
-Komitemedlem Instituttets dag, mai 2003
-Komitemedlem, Landskonferansen for bedriftshelsepersonell 2004
-Komitemedlem, landsgruppen for bedriftssykepleiere, Studiedager i Oslo, juni 2004

Bråtveit:
-Medlem i sertifiseringspensumgruppe i Norsk Yrkeshygienisk forening
-Medlem i komite for "Nettverk for pedagogikk og formidling i næringslivet" Et samarbeid mellom UiB og bedriftshelsetjenestene i Bergen og omegn.
-Medlem i faglig råd for NFR-prosjektet: HMS Petroleum: Fysisk arbeidsmiljø og helse.

Haukenes:
-Programkomité for Grunnkurs i verne- og miljøarbeid i bilbransjen
-Programkomité for Vårmøte for Yrkesmedisinske avdelinger
-Medlem i Forum for medisinsk etikk og filosofi ved ISF
-Programkomite for seminar: Det inkluderende arbeidsliv og bedriftslegenes arbeid

Hollund:
-Medlem i styret i IOHA (Int Occ Hyg Ass)
-Medlem av valgstyret i NYF.
-Medlem i Fagrådet, NYF
-Medlem i komite for Grunnkurs i verne- og miljøarbeid i bilbransjen

Magerøy:
-Kursleder, Palliativ medisin i allmennmedisin
-Fagkomitemedlem for konferansen "Lindrende behandling – utfordringer og muligheter", Bergen.

Moen:
- Referee for Tidsskrift for Den norske lægeforening
-Referee for Scandinavian Journal of Work Environment & Health
-Referee for BMC Cancer
-1.opponent i disputas for Anne Dreiem ved Universitetet i Oslo
-Medlem av bedømmelseskomité for Magne Nylenna
-Medlem av bedømmelseskomité for Einar Thorsen
- Leder for kurskomite; Bilbransjen, kurs for leger
- Leder av styringsgruppe for "Formidlingssenter for geriatri".
- Styremedlem i styret for X-lab AS.
- Medlem i styret, Institutt for samfunnsmedisinske fag

Morken:
-"Listowner", koordinator for e-postlisten HMS.
-Medlem i komite for Grunnkurs i verne- og miljøarbeid i bilbransjen
Referee for Journal of occupational and environmental medicine og Applied Ergonomics

Riise:
-Referee for Multiple Sclerosis og Epidemiology.
-Formann i bedømmelseskomite for doktorgraden til Karl G. Blaasaas, Institutt for samfunnsmedisinske fag, Universitetet i Bergen.
-Formann i bedømmelseskomite for doktorgraden til Jørunn Straand, Institutt for samfunnsmedisinske fag, Universitetet i Bergen.
-Medlem av komite for vurdering av professorkompentanse for Per Hyltoft Sørensen, Institutt for samfunnsmedisinske fag, Universitetet i Bergen.

9. INTERNASJONALT NETTVERKS-SAMARBEID

Siden seksjonen har utviklet et internasjonalt studium i "Occupational Hygiene", har det blitt meget viktig å ha kontakt med fagmiljøer i andre land. Dette har vi fått til på flere måter dette året:

a) Samarbeid med Tanzania
Seksjonen har etablert et samarbeid Muhimbili University College i Tanzania og har fått innvilget midler via NUFU til prosjektet "Respiratory disorders in dusty industries". Inkludert i dette prosjektet blir:

"Støveksponering i sementfabrikken i Dar es Salaam", med doktorgradssstudenten J. Mwaiselage.
"Eksponering for kullstøv i Kiwira Coal Mines", med mastergradsstudenten Simon Mamuya – som søkes over til doktorgradsstudiet til neste år.

Vi har hatt feltarbeid sammen i Tanzania dette året, og prosjektmøter både der og i Bergen. Vår hovedkontakt i Dar es Salaam er professor Yohana Mashalla, Muhimbili University College.

I tilslutning til dette vil vi også understreke det gode samarbeidet vi har hatt med Senter for internasjonal helse dette året, dette er en god basis for våre kontakter ute i verden.

b) Samarbeid med Italia
Professor Trond Riise har et kontinuerlig samarbeid med fagmiljø ved universitetet i Ferrara, Italia. Dette er et samarbeid vedrørende forskning på Multippel Sclerose.

c) Samarbeid med Alicante
Det er inngått en samarbeidsavtale ERASMUS/SOCRATES mellom Universidad of Alicante i Spania og Universitetet i Bergen, og forsker og studentutveksling. Seksjonen hadde besøk av forsker Elena Ronda i juni, og Bente E. Moen var i Alicante i november. Avtalen varer i tre år.

d) International Congress in Occupational Epidemiology
Seksjonen vil være vertskap for EPICOH- 2005, et internasjonalt mote i samarbeid med International Commision of Occupational Health. Dette vil skje ved hjelp av et vidstrakt nasjonalt samarbeid. I den vitenskapelige komitéen sitter:

Ågot Irgens, Haukeland Sykehus,
Helge Kjuus, National Institute of Occupational Health
Kristina Kjærheim, The Cancer Registry
Petter Kristensen, National Institute of Occupational Health

Sverre Langård, Senter for yrkes- og miljømedisin, The National Hospital
Hilde Langseth, The Cancer Registry
Bente Moen, University of Bergen
Tone Morken, University of Bergen
Bjørgulf Claussen, Arbeids- og trygdemedisin, University of Oslo
Bjørn Hilt, Arbeidsmedisinsk avdeling, St. Olavs Hospital.

Det er etablert en lokal komité også, bestående av :
Knut R. Kyvik, Berit Larsen, Bjørg Eli Hollund,Tone Morken
Ågot Irgens og Bente E. Moen

10. HÅNDBOK FOR BEDRIFTSHELSETJENESTEN

Håndbok for bedriftshelsetjenesten ble revidert, alle tre bind i 2001/2002, og bøkene ble utgitt i år i Arbeidsmiljøforlagets regi. Vi takker alle som har hjulpet oss i arbeidet - det har ikke vært få!
.

7. april 2004/B.E. Moen